

УДК 340 (477)

DOI: 10.36550/2522-9230-2023-14-268-272

Падалка Марія Анатоліївна,
заступник начальника юридичного відділу
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
e-mail: mashapadalka@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-2036-6072>

ВЗАЄМОДІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА З НАЦІОНАЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ УКРАЇНИ

Ця стаття розглядає вплив глобалізації на правову сферу, зосереджуючись на зростанні впливу міжнародного права і міжнародних правових систем на національне право та національні правові системи. Встановлено, що на науковому полі виділяються дві основні теорії, які визначають співвідношення між міжнародним і національним правом, - дуалістичну і моністичну.

З'ясовано, що дуалістична теорія передбачає самостійні сфери застосування міжнародного та національного права, де міжнародне право регулює відносини між державами, а національне право - внутрішні відносини кожної окремої держави. У свою чергу, визначено, що відповідно до моністичної теорії міжнародне і національне право утворюють одну єдину правову систему, де правові норми мають однакову силу та важливість, а конфлікти між ними вирішуються шляхом узгодження та інтерпретації.

Стаття підкреслює, що в контексті глобалізації самостійність і розмежування між міжнародним і національним правом стають менш чіткими, що спонукає до пошуку нових підходів у врегулюванні їх взаємозв'язку. Вона також наголошує на тому, що динаміка інтеграційних процесів вимагає розробки нових концепцій для вивчення взаємодії міжнародного і національного права.

У статті зазначається, що деякі конституції визнають пріоритет міжнародного права над національним, тоді як інші законодавства практично реалізують дуалізм у правовому регулюванні суспільних відносин. Завершуючи, підкреслюється важливість пошуку нових підходів для врегулювання взаємозв'язку міжнародного і національного права в контексті сучасних глобальних викликів.

Зазначається, що міжнародне право зобов'язує держави дотримуватись своїх міжнародно-правових зобов'язань, і внутрішньодержавні нормативно-правові акти не можуть використовуватись як виправдання для їхнього невиконання. Однак методи і способи реалізації міжнародно-правових зобов'язань національним рівнем залежать від компетенції самої держави.

Стаття звертає увагу на те, що взаємозв'язок між нормами міжнародного і національного права залежить від джерела, в якому закріплено міжнародні норми. Вказується, що коли норма міжнародного права закріплена в міжнародному договорі, для її безпосереднього застосування національними судами може потрібне перенесення цієї норми в національне законодавство. Але існують випадки, коли деякі норми міжнародного права мають безпосередню дію в національному праві без перенесення у внутрішні правові акти.

Стаття розглядає співвідношення між міжнародним і національним правом в контексті Конституції України. Зазначається, що в Україні ратифіковані міжнародні договори стають частиною національного законодавства і можуть безпосередньо застосовуватись національними правозастосовними органами. Конституція України не обмежує цей процес і не вимагає перенесення положень договору в національне законодавство.

Таким чином, стаття підкреслює важливість розуміння взаємозв'язку між міжнародним і національним правом, а також ролі ратифікованих міжнародних договорів у національній правовій системі, зокрема в контексті Конституції України.

Ключові слова: національний правопорядок, міжнародне право, співвідношення, взаємодія, міжнародний договір.

Padalka M. INTERACTION OF INTERNATIONAL LAW WITH THE NATIONAL SYSTEM OF UKRAINE

This article examines the impact of globalization on the legal sphere, focusing on the growing influence of international law and international legal systems on national law and national legal systems. It has been established that two main theories that determine the relationship between international and national law stand out in the scientific field - dualistic and monistic.

It was found that the dualistic theory provides for independent spheres of application of international and national law, where international law regulates relations between states, and national law - internal relations of each individual state. In turn, it is determined that according to the monistic theory, international and national law form one single legal system, where legal norms have the same force and importance, and conflicts between them are resolved by agreement and interpretation.

The article emphasizes that in the context of globalization, the independence and distinction between international and national law are becoming less clear, which prompts the search for new approaches in regulating their relationship. She also emphasizes that the dynamics of integration processes require the development of new concepts for studying the interaction of international and national law.

The article notes that some constitutions recognize the priority of international law over national law, while other legislation practically implements dualism in the legal regulation of social relations. In conclusion, the importance of finding new approaches for regulating the relationship between international and national law in the context of modern global challenges is

emphasized.

It is noted that international law obliges states to comply with their international legal obligations, and domestic legal acts cannot be used as an excuse for their non-fulfillment. However, the methods and ways of implementing international legal obligations at the national level depend on the competence of the state itself.

The article draws attention to the fact that the relationship between the norms of international and national law depends on the source in which the international norms are established. It is indicated that when a norm of international law is enshrined in an international treaty, its direct application by national courts may require the transfer of this norm into national legislation. But there are cases when some norms of international law have direct effect in national law without being transferred into domestic legal acts.

The article examines the relationship between international and national law in the context of the Constitution of Ukraine. It is noted that international treaties ratified in Ukraine become part of national legislation and can be directly applied by national law enforcement bodies. The Constitution of Ukraine does not limit this process and does not require the transfer of the provisions of the agreement into national legislation.

Thus, the article emphasizes the importance of understanding the relationship between international and national law, as well as the role of ratified international treaties in the national legal system, particularly in the context of the Constitution of Ukraine.

Key words: national legal order, international law, relationship, interaction, international agreement.

Постановка проблеми. Головною метою національної міжнародної політики є зміцнення суверенітету та розвиток рівноправних відносин з іншими країнами. Зміни, що відбуваються в українському праві, пов'язані з орієнтацією на євроінтеграцію та потребою адаптувати національне законодавство до європейських норм. В рамках цих завдань, важливими є дослідження, спрямовані на вивчення взаємозв'язку між національним та міжнародним правом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У формуванні та розвитку національного та міжнародного права існує тісний взаємозв'язок. Багато вчених-правників, таких як М. Баймуратов, В. Буткевич, В. Денисов, О. Задорожній, М. Коростаренко, І. Лукашук, В. Мицик, В. Муравйов, В. Плавич, П. Рабінович, М. Черкес та інші приділяють достатньо уваги дослідженню питань, пов'язаних з вирішенням правових конфліктів та забезпеченням взаємодії між національним та міжнародним правом. Однак питання про взаємозв'язок національного та міжнародного права в умовах глобалізаційних процесів у світі залишається недостатньо врегульованим.

Метою статті є висвітлення рівня співвідношення національного і міжнародного права.

Виклад основного матеріалу дослідження. Один із визначних аспектів глобалізації в правовій сфері полягає у зростанні впливу міжнародного права і міжнародних правових систем на національне право. Напрямки та методи цього впливу залежать від взаємодії національного та міжнародного права, яка в свою чергу значною мірою визначається концепцією взаємозв'язку між ними. Відомі дві основні концепції або теорії - дуалістична і моністична.

Незважаючи на те, що розмежування між ними стає все складнішим (через саму глобалізацію), існують певні різниці між цими теоріями, які зберігаються [9, с. 6].

Дуалістична теорія відображає співвідношення між міжнародним і національним правом, виходячи з їх самостійності та окремого застосування. Згідно з цією теорією, міжнародне право регулює відносини між міжнародними організаціями, судами, інститутами та державами, тоді як національне право застосовується національними органами, організаціями та громадянами.

За підходом дуалістичної теорії, існує ясна розмежувальна лінія між міжнародним і національним правом, які діють у своїх сферах застосування. Міжнародне право має пріоритет у відносинах між державами, тоді як національне право регулює внутрішні відносини та справи кожної окремої держави [11, с. 255].

Проте варто відзначити, що в контексті глобалізації та зростаючої взаємозалежності, самостійність і розмежування між міжнародним і національним правом стають менш чіткими. У зв'язку з цим і виникає потреба в пошуку нових підходів для врегулювання взаємозв'язку між цими двома правовими системами.

Моністична теорія, на відміну від дуалістичної, передбачає, що міжнародне і національне право утворюють єдину правову систему. За цим підходом міжнародне і національне право є складовими частинами одного світового правового порядку.

Згідно з моністичною теорією, правові норми, що містяться як у міжнародних документах, так і в національних законах, мають однакову силу та важливість. Вирішення конфліктів між ними здійснюється шляхом їх узгодження та інтерпретації [9, с. 6].

За такою концепцією держави повинні приводити своє національне законодавство у відповідність з міжнародними зобов'язаннями, а рішення міжнародних органів і судів повинні мати прямий вплив на внутрішні правові системи держав.

Динаміка інтеграційних процесів, як результат міжнародної співпраці держав, спонукає до розробки нових концептуальних підходів у вивченні взаємодії національного і міжнародного права. Наприклад, у конституціях деяких країн визнається пріоритет міжнародного права над національним, при цьому відзначається дуалізм міжнародних норм і національного законодавства. У інших випадках конституції містять положення, що передбачають єдність взаємодії міжнародного і національного права, проте фактично спостерігається дуалізм у правовому регулюванні суспільних відносин [10, с. 183].

Міжнародне право зобов'язує держави дотримуватись своїх міжнародно-правових зобов'язань і не дозволяє їм використовувати внутрішньодержавні нормативно-правові акти як виправдання для невиконання цих зобов'язань. Проте визначення методів та способів реалізації міжнародно-правових зобов'язань на національному рівні належить до компетенції самої держави [6, с. 29]. Тому вираз "безпосередня дія норм міжнародного права" у правовій системі країни має умовний характер і означає, що правила, що містяться в цих нормах, можуть бути безпосередньо застосовані після надання їм відповідної юридичної сили внутрішнім правом.

Взаємозв'язок між нормами міжнародного права та національного права залежить від того, в якому джерелі закріплено норму міжнародного права. Це може бути міжнародний договір, міжнародний звичай, загальні принципи права або обов'язкові нормативні резолюції міжнародних організацій [7, с. 25].

У багатьох країнах, коли норма міжнародного права закріплена в міжнародному договорі, для її безпосереднього застосування національними судами необхідне перенесення цієї норми в національне законодавство. У цьому випадку міжнародна норма має прямий вплив на національне право лише після її втілення у внутрішніх правових актах. Проте положення міжнародного договору можуть безпосередньо застосовуватися у випадку його ратифікації без необхідності втілення його положень в окремі внутрішньодержавні акти [5, с. 9].

Таким чином, співвідношення між міжнародним і національним правом визначається джерелом, в якому закріплено норму міжнародного права, і може варіюватися в залежності від правової системи країни та її конституційних норм.

Конституція України в статті 9 передбачає, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладання міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України [1]. З цього конституційного положення можна зробити принаймні два важливі висновки.

По-перше, коли Верховна Рада України погоджується з обов'язковістю міжнародного договору (це відбувається шляхом прийняття закону про ратифікацію міжнародного договору), такий договір стає частиною національного законодавства України. Це означає, що положення міжнародного договору безпосередньо застосовуються національними правозастосовними органами. Конституція України не містить жодних обмежень або застережень щодо цього. Таким чином, правозастосовним органам України не потрібно чекати, поки положення договору будуть втілені в акти внутрішнього законодавства. Вони зобов'язані негайно застосовувати положення міжнародного договору після його набрання чинності шляхом ратифікації.

По-друге, ратифікований міжнародний договір має подвійний характер. З одного боку, він залишається джерелом міжнародного права, яке регулює зовнішні зобов'язання України. З іншого боку, він стає джерелом внутрішнього, національного права України. Формулювання частини першої статті 9 Конституції України не залишає сумнівів щодо цього питання [10, с. 183].

Однак, питання про співвідношення між нормами національного законодавства України та нормами ратифікованих міжнародних договорів у випадку колізій між ними є складнішим для українських юристів.

У Конституції України, на відміну від конституцій багатьох європейських держав, питання про співвідношення норм міжнародних договорів і національного законодавства залишається недостатньо визначеним, що призводить до різних, часом протилежних підходів до його інтерпретації.

Більшість експертів з міжнародного права вважають, що у випадку конфлікту між нормами ратифікованих міжнародних договорів і національним законодавством, пріоритетним є застосування норм міжнародних договорів. Основні аргументи на користь цієї позиції базуються на конституційному принципі добросовісного виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань. Цей принцип впливає з укріплення універсальних тенденцій у сучасному міжнародному співтоваристві, включаючи застосування примату міжнародного права.

Проте, відсутність чіткого визначення у Конституції України створює простір для різних тлумачень та розбіжностей в підходах до цього питання.

- Статті 26 і 27 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року, які встановлюють принцип "pacta sunt servanda" (договори підлягають виконанню) і забороняють сторонам договору посилатися на положення свого внутрішнього права як виправдання для невиконання договору [2].
- Частину третю статті 22 Конституції України, відповідно до якої при прийнятті нових законів або внесенні змін до існуючих законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод [1].
- Частину друга статті 19 Закону України "Про міжнародні договори України", згідно з якою якщо міжнародним договором України, який набув чинності відповідно до встановленого порядку, передбачені інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством України, то застосовуються правила міжнародного договору України [4].
- Статтю X Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року, яка визнає пріоритет загальноправових норм міжнародного права перед нормами внутрішнього права України [3].

- Статтю 18 Конституції України, яка визначає, що зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства відповідно до загально визначених принципів і норм міжнародного права [1].

Що стосується принципів міжнародного права, то сучасне міжнародне право визнає загально визначені принципи міжнародного права як важливі складові свого системного порядку. Ці принципи, які виникають і розвиваються в процесі міжнародної практики, включають принципи державного суверенітету, невтручання у внутрішні справи держав, розв'язання спорів шляхом мирних засобів, дотримання прав людини та інші [8].

У багатьох країнах загально визначені принципи міжнародного права визнаються як частина їхнього національного права. В такому разі ці принципи мають пріоритет перед іншими нормами національного права і повинні застосовуватись в разі конфлікту. Однак, в ієрархії норм міжнародного права саме міжнародні договори мають вищу силу, а загально визначені принципи міжнародного права мають характер загальних орієнтирів, які допомагають в тлумаченні та застосуванні інших норм.

Отже, місце загально визначених принципів міжнародного права в ієрархії норм міжнародного права визначається їхньою природою як загальних принципів та практикою держав. У будь-якому випадку, це питання не має однозначної відповіді і може розглядатись залежно від конкретних умов, контексту та практики держав і міжнародних організацій.

Висновки. Можна зробити висновок, що Конституція України не врегулювала повністю питання взаємодії міжнародного права та внутрішнього права. Вона містить лише загальні положення щодо пріоритету міжнародного права перед національним правом, але не визначає конкретних механізмів та процедур для їхнього застосування.

Цей недолік у конституційному закріпленні місця міжнародного права в українській правовій системі вказує на необхідність більш системного та деталізованого регулювання цього питання. В процесі розробки Конституції та після її прийняття фахівці з міжнародного права наголошували на необхідності більш просунутих положень, які б уточнювали місце, юридичну силу та механізм застосування загально визначених принципів і норм міжнародного права у внутрішньому праві України.

Цей недолік може створювати неоднозначність та розбіжності в інтерпретації питань взаємодії міжнародного та внутрішнього права в Україні. Тому, для більш чіткого та однозначного регулювання цих питань, можуть бути необхідні подальші зміни до конституційних положень або прийняття відповідних законів, що б детальніше регламентували співвідношення міжнародного та внутрішнього права в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Віденська конвенція про право міжнародних договорів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#
3. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). 1990. № 31. Ст.429.
4. Про міжнародні договори: Закон України від 29 червня 2004 року № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
5. Атаманова Н. В. Роль та значення міжнародних договорів у національній правовій системі України. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С. 7-13.
6. Вербицька К. Взаємодія міжнародного права з національною правовою системою України. *Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції*: збірник тез доповідей учасників учасників VIII Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 08 грудня 2022 року). Львів: ЛьвДУВС, 2022. С. 28-31.
7. Каленіченко, Л. І. Співвідношення національного та міжнародного права в розрізі адаптації національної системи законодавства до європейського законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 24-27. DOI : http://www.lsej.org.ua/6_2019/5.pdf
8. Задорожня С.М. Сучасні принципи міжнародного права в ієрархії норм міжнародного, наднаціонального і національного права. *Правові горизонти*. 2019. №1. DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2019.il4.pl25>.
9. Козюбра М. І. Співвідношення національних і міжнародних правових систем. *Наукові записки НаУКМА*. 2016. №1. С. 3-11.
10. Міма І. В. Порівняльно-правовий аналіз взаємозв'язку національного та міжнародного права в умовах інтеграційних процесів. *Juris Europensis Scientia*. 2020. Вип. 4. С. 181-185.
11. Шахова О.А., Баранова Н.В. Міжнародне право в національній правовій системі України. *Травневі правові читання* : матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції здобувачів та викладачів закладів вищої освіти, м. Черкаси, 7 травня 2019 р. Черкаси : ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2019. С. 254–256.

REFERENCES:

1. Konstytutsiia Ukrainy. (1996). [Constitution of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

2. Videnska konventsia pro pravo mizhnarodnykh dohovoriv. (1969). [Vienna Convention on the Law of International Treaties]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118# [in Ukrainian].
3. Deklaratsiia pro derzhavnyi suverenitet Ukrainy. (1990, July 16). Declaration on State Sovereignty of Ukraine. Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR (VVR). № 31. 429. [in Ukrainian].
4. Pro mizhnarodni dohovory. (2004, June 29). [On international agreements]. *Zakon Ukrainy № 1906-IV*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> [in Ukrainian].
5. Atamanova, N. V. (2020). Rol ta znachennia mizhnarodnykh dohovoriv u natsionalnii pravovii systemi Ukrainy. [The role and significance of international treaties in the national legal system of Ukraine]. *Pravo i suspilstvo*. № 2. 7-13. [in Ukrainian].
6. Verbytska, K. (2022). Vzaiemodiia mizhnarodnogo prava z natsionalnoiu pravovoiu systemoiu Ukrainy. [Interaction of international law with the national legal system of Ukraine]. *Derzhavotvorennia ta pravotvorennia v konteksti yevrointehratsii: zbirnyk tez dopovidei uchasnykiv uchasnykiv VIII Vseukrainskoho kruhloho stolu (m. Lviv, 08 hrudnia 2022 roku)*. 28-31. [in Ukrainian].
7. Kalienichenko, L. I. (2019). Spivvidnoshennia natsionalnogo ta mizhnarodnogo prava v rozrizi adaptatsii natsionalnoi systemy zakonodavstva do yevropeiskoho zakonodavstva. [Correlation of national and international law in terms of adaptation of the national legal system to European legislation]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 6. 24-27. Retrieved from: http://www.lsej.org.ua/6_2019/5.pdf [in Ukrainian].
8. Zadorozhnia, S.M. (2019). Suchasni pryntsypy mizhnarodnogo prava v ierarkhii norm mizhnarodnogo, nadnatsionalnogo i natsionalnogo prava. [Modern principles of international law in the hierarchy of norms of international, supranational and national law]. *Pravovi horyzonty*. №1. Retrieved from: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2019.il4.pl25> [in Ukrainian].
9. Koziubra, M. I. (2016). Spivvidnoshennia natsionalnykh i mizhnarodnykh pravovykh system. [Correlation of national and international legal systems]. *Naukovi zapysky NaUKMA*. №1. 3-11. [in Ukrainian].
10. Mima, I. V. (2020). Porivnialno-pravovyi analiz vzaiemozviazku natsionalnogo ta mizhnarodnogo prava v umovakh intehratsiinykh protsesiv. [Comparative legal analysis of the relationship between national and international law in the context of integration processes]. *Juris Europensis Scientia*. Vyp. 4. 181-185. [in Ukrainian].
11. Shakhova, O.A., & Baranova, N.V. (2019). Mizhnarodne pravo v natsionalnii pravovii systemi Ukrainy. [International law in the national legal system of Ukraine]. *Travnevi pravovi chytannia: materialy Mizhvuzivskoi naukovo-praktychnoi konferentsii zdobuvachiv ta vykladachiv zakladiv vyshchoi osvity*. 254-256. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 19.05.2023

УДК 336.7

DOI: 10.36550/2522-9230-2023-14-272-277

Богдан Богдана Володимирівна,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри публічного та міжнародного права

Київського національного економічного університету

імені Вадима Гетьмана

e-mail: bvbogdan@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-0422-7021>

Шуліка Євген Євгенович,

Перший заступник голови правління АТ «АСВІО БАНК»

e-mail: shulikayevhen@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-8731-1897>

БАНКІВСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА БАНКІВСЬКІ ПОСЛУГИ: ПИТАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СПІВВІДНОШЕННЯ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Наукова стаття містить результати правового аналізу норм чинного законодавства України, яким визначено такі терміни, як: «банківська діяльність», «банківські послуги», «банківські операції», «фінансові послуги», а також наведено спробу розкрити сутність даних термінів у доктринальному та правовому аспекті, виявити їх співвідношення та взаємозв'язок.

Досліджено історичне становлення правового регулювання визначення терміну «банківська діяльність»,